

TÜRK İSLAM EDEBİYATINDA MANZÛM HZ. ALİ MEVLİDLERİ VE CÂFERÎ'NİN *MEVLÛD-İ HAYDARU'L-KERRÂRÎ*

Necdet Şengün*

ÖZET

Türk-İslâm edebiyatının önemli nazım türlerinden biri de mevlidlerdir. Mevlidler, genellikle Hz. Peygamber adına yazılmış olmakla birlikte, diğer İslâm büyükleri için de yazılmışlardır. Adına mevlid yazılan diğer İslâm büyüklerinin başında da Hz. Ali gelmektedir. Arap ve Fars edebiyatlarında da Hz. Ali mevlidlerinin bulunması kuvvetle muhtemeldir. Bu makalede bunlardan sarf-ı nazar edilerek Türk edebiyatında kaleme alınmış Hz. Ali mevlidleri üzerinde durulmuştur. Bu hususu işleyen beş mevlid metni tespit edilmiş, bunlardan ilk dördü sadece tanıtılmış, beşincisi hem metni neşredilerek hem de daha ayrıntılı tanıtılarak incelenmiştir. Beş farklı Hz. Ali metni üzerinden Türk-İslâm edebiyatı şâirlerinin konuyu değerlendirişleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, İmam Ali, Türk İslam Edebiyatı, Câferî.

HAZRAT ALI MAWLIDS IN VERSE OF TURKISH-ISLAMIC LITERATURE AND CAFERİ'S WORK NAMED *MEVLÛD-İ HAYDARU'L-KERRÂRÎ*

ABSTRACT

One of the most important kind of verse is mawlid in Turkish Islamic literature. Mawlıds, as usually, although written in the name of the Prophet, have been written for other religious elders. Hazrat Ali is at the beginning of the other İslam elders. Hazrat Ali Mawlıds is probable presence of Arabic and Persian literatures. In this article, they have been ignored and focused on the Mawlıds in Turkish literature. The first two of these, only introduced the third published in both the text and also presented a detailed. How Sunni Turkish-Islamic literature poets evaluated the topic is discussed through three different text of Hazrat Ali Mawlid.

Key Words: Mawlid, İmam Ali, Islamic Turkish Literature, Caferi.

* Yrd. Doç. Dr., DEÜ İlahiyat Fakültesi Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı,
necdetsengun@hotmail.com.

Giriş

Türk İslam edebiyatında eser veren müellif ve şâirler, pek çok dinî-edebî eser vücûda getirmişlerdir. Bunlar arasında önemli nazım türlerinden biri de mevlidlerdir. “Mevlid” kelimesi, kelime kökü itibarıyla “doğma, velâdet”, “bir zâtın doğduğu zaman”, “Hz. Peygamber’in doğumunu anlatan menkabevî eser” ve “doğum yeri”¹ gibi farklı mânâlar taşımaktadır. Bunlar arasında genellikle manzum şekilde kaleme alınan ve “Hz. Peygamber’in doğumunu anlatan menkabevî eser” anlamı ön plana çıkmıştır ve makalemizde de bu anlamda kullanılmaktadır.

Hz. Peygamber adına yazılan mevlidlerin başında Süleyman Çelebi(ö. 825/1422) merhûmun kaleme aldığı *Vesîletü'n-Necât* adlı eseri, hem kendinden sonra yazılmış diğer bütün mevlidler üzerinde şekil ve içerik bakımından belirleyici bir rol üstlenmiş hem de Türk halkı tarafından büyük bir kabule mazhar olmuştur. Çeşitli araştırmalara göre Türk müellif ve şâirler tarafından oluşturulan iki yüzden fazla mevlid metninin varlığı tespit edilmiş, bunlardan bir kısmı üzerinde akademik/bilimsel çalışmalar yapıldığı halde önemli bir kısmı üzerinde herhangi bir çalışma da henüz yapılmamıştır. Son yıllarda bu mevlid metinlerini toplama, bunları bir araya getirme düşüncesi çerçevesinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi M. Fatih Köksal’ın hazırlamış olduğu *Mevlid-nâme* adlı eserdir. Bu eserde mevlid ve mevlid metinleri üzerinde geniş bilgiler verildiği gibi bugüne kadar pek fazla gün yüzüne çıkmamış birçok mevlidin metni de verilmiştir.²

Necla Pekolcay’ın 1950 yılında tamamladığı *Türkçe Mevlid Metinleri*³ adlı doktora çalışması, mevlid metinleri üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar için bir dönüm noktası kabul edilebilir. Daha sonra pek çok araştırmacı mevlid türü ve mevlid metinleri üzerinde pek çok araştırma ortaya koymuşlardır.⁴ Hatta

¹ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 1996, s. 1433.

² Bu hususta geniş bilgi için bkz. M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme*, TDV Yayınları, Ankara 2011.

³ Geniş bilgi için bkz. Necla Pekolcay, *Türkçe Mevlid Metinleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Doktora Tezi), İstanbul 1950.

⁴ Süleyman Çelebi, *Vesîletü'n-necât Mevlid*, (Haz. Ahmed Ateş) TTK. Yay., Ankara 1954; Süleyman Çelebi, *Mevlid [Vesîlet-ün-Necât]*, (Haz. Faruk K. Timurtaş), MEB. Yay., İstanbul 1970; Hasibe Mazioğlu, “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler”, *Türkoloji Dergisi*, Ankara 1974, C. VI. S. 1, ss. 31-62; Süleyman Çelebi, *Mevlid (Vesîletü'n-necât)*, (Haz. Necla Pekolcay), Dergah Yay., İstanbul 1980; Hasan Aksoy, *Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Eserleri, Mevlidi (Tenkitli Metin) MÜ? İlahiyat Fakültesi Doktora Tezi*, İstanbul 1983; Hasan Aksoy, “Mevlid” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul 1986, VI, 315; Ahmed Aymutlu, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerîf*, MEB. Yay., İstanbul 1995; Hüseyin Vassâf, *Mevlid Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-necât'ı* (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı) Akçağ Yay., Ankara 1999; Mahmut Kaplan, “Divan Şiirinde Hazret-i Muhammed”, *Köprü*, Bahar 2001, S. 74, s. 107; Hasan Aksoy, “Türk

Süleyman Çelebi'nin Mevlidi vesile kılınarak konuyla ilgili bilimsel toplantılar yapılmış, bu sempozyumlarda bilim adamları, mevlid türünün farklı yönlerini ayrıntılı bir şekilde yazmış ve konuşmuşlardır.⁵

Bununla birlikte mevlid türü Türk edebiyatına mahsus bir tür de değildir. İslam kültür ve medeniyeti dairesine girmiş pek çok millet tarafından kendi dillerinde özgün mevlidler yazıldığı gibi Süleyman Çelebi Mevlidi'nin pek çok dile tercümesi de yapılmıştır⁶.

Hız. Peygamber dışında başka İslâm büyükleri için de mevlidlerin yazılmış olabileceği ihtimali, bu güne kadar Hız. Peygamber adına yazılan mevlidlerin gölgesinde kalmıştır. Hız. Peygamber dışındaki İslâm büyükleri için de mevlidlerin yazılmış olması ihtimali daha önce merakımızı mûcib olmuş ve bu nedenle "Hız. Fâtıma Mevlidi ve Vesîletü'n-Necât ile Mukâyesesi" başlıklı bir makale kaleme almıştık.⁷ Bu makalemizde tarihte ilk defa mevlid kutlamalarının Mısır'da Şiî Fâtîmî devleti bünyesinde yapıldığını ve bu kutlamalarda ehl-i beytin diğer fertleri için de mevlid metinlerinin oluşturulmuş olma ihtimalini kuvvetle öne sürmüştük.⁸ O dönemlerde kaleme alınmış Arapça veya Farsça mevlid metinlerine tam anlamıyla vâkıf olamasak da, yaptığımız araştırmalar sonucunda, Türk edebiyatında ehl-i beytin üyelerinden biri olan Hız. Ali hakkında kaleme alınan bazı mevlid metinlerinin var olduğunu gördük.

Edebiyatında Mevlidler", *Türkler*, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, XI, 758; Hasan Aksoy, "Mevlid, Türk Edebiyatı", *DİA.*, Ankara 2004, XXIX, 482; Ahmet Özel, "Mevlid", *DİA.*, Ankara 2004, XXIX, 475; Bkz.: Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık 2005, C. IX/2 ss. 1-43.

⁵ Bkz. *Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, (Editör: Mustafa Kara-Bilal Kemikli) Orhangazi Belediyesi Yay., Bursa 2007; Ayrıca 16-17 Nisan 2009 tarihlerinde yine Bursa'da Kutlu Doğum Programları çerçevesinde "Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu" başlıklı bir sempozyum düzenlenmiş, çalışma 2010 yılında kitaplaştırılmıştır. Bkz. *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Editör: Bilal Kemikli-Osman Çetin) TDV Yay., Ankara 2010.

⁶ Bkz. M. Tayyip Okiç, "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Tercemeleri", Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi, S: 1, Erzurum Aralık 1975, ss. 27-35; Bkz.: Ahmet Kavas, "Afrikada Mevlid Uygulamaları", *Diyanet İlmî Dergi*, Peygamberimiz Hız. Muhammed (SAV) (Özel Sayı), Ankara 2000, s. 559; Geniş bilgi için bkz. M. Edip Çağmar, *Edebî Açından Arapça Mevlidler*, Avrasya Yay., Ankara 2004. (M. Edip Çağmar burada mevlid türünde yazılmış Arapça eserlerin bir tarihçesini vermektedir); Bir örnek için bkz.: Mehmet Akkuş, "Prof. Dr. Hüseyin Mucib Mısrî ve Vesîletü'n-necât'ın Arapça Tercümesi", *Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, Orhangazi Belediyesi Yay., Bursa 2007, ss. 396-405.

⁷ Bkz. Necdet Şengün, "Hız. Fâtıma Mevlidi ve Vesîletü'n-Necât ile Mukâyesesi" *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: XII/2, Sivas 2008, ss. 419-438.

⁸ Şengün, *agm.*, ss. 421-22.

Bu çalışma, Hz. Ali mevlidlerini derli toplu olarak ortaya koyma amacıyla olan ilk araştırmalardan biridir ve bugüne kadar dikkatlerden kaçmış böyle mühim bir konuyu en genel anlamıyla açıklığa kavuşturma amacındadır. Bundan sonraki bölümlerde, elde etme imkanı bulduğumuz Hz. Ali mevlidleri tanıtılacak ve bunlar içerisinde Câferî'nin *Mevlûd-i Haydarî'l-Kerrâr* adlı eseri konu edilecektir.

A. Türk İslâm Edebiyatında Hz. Ali Mevlidleri

Tüm araştırmalarımız sonucunda tespit edebildiğimiz beş Hz. Ali mevlidi nüshası mevcuttur. Bu mevlidlerden ilki Fethullah b. Pîr Ali⁹ tarafından kaleme alınan ve içerisinde bulunduğu eserin 160^b varağında başlayan, *Hâzâ Kitâbu Mevlûd-i Ali Kerrema'llâhu Vecheb* başlığını taşıyan Hz. Ali mevlididir. Eser, *mevâilîn mevâilîn fe'âlîn* vezni ile kaleme alınmış bir mesnevîdir. Eserin yazma nüshası Ankara Milli Kütüphane'de 06 Hk 1733 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

215x155-(170x105) mm. ebatlarında olan metin, içerisinde bulunduğu eserin 160^b-172^a varakları arasındadır. Harekeli kırma nesih ile yazılan eserde öküz başı filigranı kullanılmıştır. Cildi ise şîrâzesi kopuk ebru kağıt kaplı mukavva cilttir. Eserin istinsah tarihi 949 (1541) olarak tespit edilmektedir.

Eserin muhtevâ özelliklerine gelince; eser, yukarıda da belirttiğimiz gibi 160^b'de kırmızı renkte *Hâzâ Kitâbu Mevlûd-i Ali Kerrema'llâhu Vecheb* başlığını taşımaktadır. Daha sonraki sayfalarda da başlıklar kırmızı renklidir. 161^a'da *Velâdet-i Ali Kerrema'llâhu Vecbehu* altbaşlığı görülmektedir.

Mevlidin başı: “Gel imdi dinle mevlûd-i Aliyi
Pes andan bilesin fazl-ı velîyi
Zuhûrın eyleyelüm Haydarın yâd
İdelüm nesrini nazmıyla bünyâd” şeklindedir.

Eserin sondan bir kısmının eksik olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 170^b'de Mekke'nin fethinde Hz. Ali'nin kahramanlıkları ve Hz. Ali'nin Hz. Peygamber emriyle Kâbe'deki putları kırdığı anlatılırken; 171^a'da konu birden değişmekte, tarikat bahsinin tamam olduğu gibi ifadeler ile karşılaşılmaktadır. Bu bölüme baktığımızda Alevî-Bektâşî inancında çok önemli bir yeri olan ve özellikle Hacı Bektâş-ı Veli'nin *Makâlât*'inde¹⁰ ifadesini bulan dört kapı kırk makam¹¹ anlayışını ifade eden beyitlerle karşılaşılmaktadır. Hatta eserin 171^a

⁹ Şairin kimliği ve hayatı hakkında bilgi bulamadık. XVI. yüzyıl mutasavvıflarından Aksaraylı Pîr Ali Efendi'nin oğlu olma ihtimali vardır.

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. Hacı Bektâş-ı Veli, *Makâlât*, (Alevî-Bektâşî Klasikleri II), (Haz. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2007.

¹¹ Bu ifadeye geçen ve esere konu olan dört kapı, şeriat, tarikat, hakikat ve mârifeti; kırk makam ise, her bir kapıdaki on ayrı (iman getirmek, ilim öğrenmek, hizmet etmek, perhiz-

varağında *el-bâb fi beyâni'l-mârifeti makâm-ı sâlis* başlığı bulunmaktadır. 171^b'de ise, *el-bâb fi beyâni'l-hakâikati mâkâm-ı râbi'* başlığından sonra eser sona ermektedir. Bu başlıklardan da anlaşılacağı üzere, eserin daha önceki sayfalarında *el-bâb fi beyâni'ş-şer'ati* ve *el-bâb fi beyâni't-tarîkati* gibi başlıkların olması muhtemeldir. Fakat bu başlıklar bulunmamaktadır. Bu husus, *Hâzâ Kitâbu Mevlîd-i Ali Kerrema'llâhu Vecheb* adlı eserin son kısmının eksik olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu durum, eserin tam olarak kaç varak olduğu, beyit sayısının ne kadar olduğu, ondan sonra başlayan eserin tam adının ne olduğu ve o eserin baştan kaç sayfasının eksik olduğu gibi bilgilere ulaşmamıza imkan vermemektedir. Ancak eserin başka nüshalarının tespiti bu hususu aydınlatabilecektir.

Eserin her bir sayfasının üzerinde, konunun uzmanı olmayan kimseler tarafından konulduğu anlaşılan—zira bu tür el yazması eserlerde sayfanın sadece a yüzüne numara verilir—sayfa numaraları bulunmakta ve bu numaralar kesintiye uğramadan devam etmektedir. Numaralama işlemi yapan kimsenin eserin bazı sayfaların kaybolmasından sonra numaralama işlemi yaptığı ve aradan bazı sayfalarının kaybolduğu hususunu farketmediği anlaşılmaktadır. Aşağıda verdiğimiz eserin son beyitleri de bu hususu teyid eden bir başka göstergedir. Bu beyitler Hz. Ali mevlidinden sonraki esere ait olmalıdır:

“Çü zikr itdüm bu gün ol kırk makâmı
 İşide anun gider gönli sekâmı
 Hakikat bunda irişdi tamâma
 Denî söz kalmadı ayruk kelâma”.

Hz. Ali mevlidini konu alan ikinci eser Süleyman Celâleddin adlı şâire ait *Mevlîd-i Cenâb-ı İmâm Ali* adlı eserdir.¹² Şâir hakkında kaynaklarımız, adının Süleyman Celâleddin Molla Bey olduğu, 1254/1838 tarihinde doğduğu, ulemâdan Ömer Efendi-zâde Salih Efendi'nin oğlu ve Şeyhülislâm Uryânî-zâde Ahmed Esad Efendi'nin de damadı olduğu yönünde bilgiler vermektedir. Hayatının önemli bir kısmını, yakalandığı amansız bir hastalık nedeniyle yatağa mahkum olarak geçiren şâir, 1308/1890 senesinde vefat etmiş ve Eyüp'teki Kaşgarî dergâhının bahçesine defnedilmiştir.¹³ Süleyman Celâleddin'in *Devr-*

kârlık, korku, edeb... gibi) makamı ifade etmektedir. Geniş bilgi için bkz. Hüseyin Özcan, “Bektâşilikte Dört Kapı Kırk Makam”, *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, (Günay Kut Armağanı III), Harvard University, USA Ağustos 2004, Vol. 28/1, ss. 241-245.

¹² Eser basılmıştır. Bkz. Süleyman Celaleddin, *Mevlîd-i Cenâb-ı Ali Kerrema'llâhu Veche*, Muhammed Bey Matbaası, İstanbul 1358.

¹³ Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2000, II, 132; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (Haz. Cemal Kurnaz-

nâme, *Sâkî-nâme* adlı eserleri yanında yazdığı en önemli eserinden biri de *Mevlîd-i Cenâb-ı İmâm Ali* adlı eseridir. Süleyman Celâleddin'e ait bu üç eser, Mehmet Arslan tarafından yayımlanmıştır.¹⁴

Mevlidin başı: Hamd-i bî-pâyân ola ol Hâlîka
Eyledi eltâfına bir lâhika

Olmamış bir kimse hâlâ hâme-rân
Murtazâ mevlîdini itsün ayân

Mevlidin sonu: Ben Süleymân Celâle kıl atâ
Feyz-i aşkın ile tevfik-i rızâ

Kıl inâyet kıllarına yâ Muîn
Rabmetü'llâbi aleyhim ecmaîn

Eser Ankara Millî Kütüphanesi'nde 60 Zile 560 numarada kayıtlıdır. Bu kayıttan da anlaşılacağı üzere eser, Zile İlçe Halk Kütüphanesi'nden Ankara Millî Kütüphanesi'ne devredilmiştir. Ciltsiz çizgili bir deftere yazılan eserin yazı türü nesihdir. Eser dokuz varaklık ve her varacağı on sekiz satırdan müteşekkil küçük bir eserdir. Eserin 1^a varığında “der-saâdetde Mahmud Bey Matbaasında 1307 senesinde tab' edildiği” yazılsa da bu matbû nüsha bulunamamıştır. Bu esere de diğer eserde olduğu gibi her sayfaya numara verilmiştir. Eserin 1^b-4^a varaklarında başta tevhid olmak üzere kaside tarzında yazılmış münâcât, Hz. Peygamber için na't, çihar-yâr-i bâ-safa'ya övgü ve gazel tarzında yazılmış Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (imâmeyn) hakkında birer manzûme bulunmaktadır.

Eser, aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilîn* vezniyle kaleme alınmış yüz otuz beyitlik bir mesnevîdir. Mesnevîlerde ara sıra mesnevî dışındaki nazım biçimlerine de yer verildiği ve bunlara tardiyye adı verildiği bilinmektedir. Bu mesnevîde de birkaç defa tardiyye yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki İlâhî başlığını taşıyan ve 15. beyitten (4^b) sonra gelen koşma tarzında ve 4+4 hece ölçüsüyle yazılan manzûmedir. İkincisi, 30. beyitten (5^a) sonra gelen aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilîn* vezniyle kaleme alınan gazel tarzındaki na't-ı Hz. Peygamber'dir. Üçüncüsü, İmam Ali hakkında ve na't-ı Hz. Peygamber ile aynı

Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2001, I, 151; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, MEB Yay., İstanbul 1969, I, 202.

¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Mehmet Arslan, “Süleyman Celâleddin ve Üç Eseri: Sâkî-nâme, Mevlîd-i Cenâb-ı Alî, Devir-nâme” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, Güz 1997, ss. 175-243.

vezinde yazılan manzûmedir. Son tardiyeye ise, 68. beyitten sonra başlayan ve yine Hz. Ali hakkında, ondan istimdad dileyen ve yukarıdaki son iki tardiyeye ile aynı vezinde yazılan gazel tarzındaki manzûmedir. Genellikle bu tür tardiyelere geçişte ve daha birkaç yerde:

“*Sellimû sallû alâ hayrû'l-verâ*

Hem bi-esrâr-ı Aliyyi'l-Murtażâ' şeklindeki nakaratın kullanıldığı görülmektedir.

Sondaki bilgilerden eserin, 1266/1850 tarihinde kaleme alındığı; müstensihin Zile Hacı Muhammed Mahallesi'nden Hüseyin oğullarından Hasan Efendi'nin oğlu Tabak Mustafa Bey olduğu ve soyadı kanunu çıkınca Mustafa Bey'in Gümüşsoy soyadını aldığı, istinsah tarihinin 1363/1947 tarihi olduğu, eserin 1307/1890 yılında tabedildiği şeklindeki bilgilere ulaşmak mümkündür.

Yine eserin sonunda şuarâdan iki zâtın, Ahmed Muhtar Efendi ile Osman Şems Efendi'nin esere birer manzûm takrizi bulunmaktadır.

Süleyman Celâleddîn Efendi'nin Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ından etkilendiği, hem form hem de muhtevâ olarak eserini ona benzetmeye çalıştığı iddia edilebilir. Zira bu hususta birtakım benzerlikler bizi böyle düşünmeye sevk etmektedir. Bunlardan ilki konuya asıl giriş yeri olan 20. beyitteki ifadelerdir:

Evvel Allâh nâmını yâd idelüm

Semt-i maksûda o yoldan gidelüm

Yine eserin bitiş cümleleri de Süleyman Çelebi mevlidi ile benzerlikler göstermektedir. Süleyman Çelebi, mevlidinin sonunda:

“Ümmetinden râzı olsun ol Muîn

Rahmetullâbi aleyhim ecmaîn” ifadelerine yer verirken;

Süleyman Celâleddîn eserini şu şekilde bitirmektedir:

Kıl inâyet kullarına ya Muîn

Rahmetu'llâbi aleyhim ecmaîn

Değerlendirmeye aldığımız üçüncü mevlid, Safevî padişahı Şah İsmail Hatâyî'ye ait olan ve Hz. Ali'nin mevlidinin işlendiği *Deb-nâme* adlı eserdir. Deh-nâmeler özellikle Fars edebiyatında revaç bulmuş ve genellikle âşık mâşuk arasındaki on mektubu konu alan eserlerdir. Bu nedenle bu tür eserlere dehbâb, dehfasl gibi isimler de verilmektedir.

Bu konu Türk edebiyatında da bazı şairler tarafından başarıyla işlenmiştir. Türk edebiyatında Yûsuf Emîrî ile Şâh İsmail'in *Deb-nâmeleri* yanında Harezmi'nin *Mubabbet-nâme*'si ve Hocendi'nin *Letâfet-nâme*'si ile Ahmed

Mirza'nın *Taaşuk-nâme*'si bu türe örnek olarak verilebilir.¹⁵ Konumuz olan Şâh İsmail'in *Deh-nâme*'si İbrahim Arslanoğlu tarafından yayımlanmıştır.¹⁶

Ele aldığımız bir diğer Hz. Ali mevlidi ise, çağdaş bir şair/ozan tarafından yazılan Hz. Ali mevlididir. Bu mevlidin yazarı, Afyonkarahisar'ın Emirdağ İlçesi Karacalar Köyü'nde doğan ve sanatçı Kubat'ın da amcası olan Şemseddin Kubat'dır. Halk aşığı, halk ozanı, derviş Şemseddin, yoksul derviş gibi adlarla anılan Şemseddin Kubat, Alevî-Bekştâşi cemaat tarafından iyi tanınan ve bilinen bir şahsiyettir. İrili ufaklı pek çok kitab telif etmiş, pek çok sosyal ve kültürel faaliyete katılmış olan ozan halen hayattadır.¹⁷

Şemsettin Kubat'ın *Mevlid'i, Nefeslerin Özji* adlı eserinde yer alır. Hilmi Dede Baba'nın bir deyişinden sonra yazdığı deyişle birlikte *Menakıb-ı İmam Ali, Nefes, Navruz, İmam Ali'nin Mevlüdünü Dinleme tarifesi, Mevlüd-i Şerif'i Dinleme Tarifesi (Secde) ve On İki İmam* başlıklı şiirlerine yer verir. Bu şiirler Mevlid'e bir giriş niteliğindedir ve daha sonra Hz. Ali'nin doğduğu geceyi anlatırlar.

Şemseddin Kubat, Mevlid'e bir Tarife ile başlar. Tarife'de Okunacak dua ve yapılacak secdeden sonra Mevlid'e geçer. Bu tarife kısmında, Hz. Ali mevlidini okumaya başlamadan önce yapılması gereken birtakım ritüeller, okunması gereken birtakım dualar anlatılır. Örneğin üç kere "Lâ fetâ illâ Ali Lâ seyfe illâ Zülfikâr, Her kazayı her belayı def eden Perverdigâr" denilmesi gerektiğini söyler. Euzü besmeleden sonra on beş adet dörtlükle mevlide giriş yapılır. Hz. Ali'nin doğum gecesini konu alan asıl metin mesnevî tarzında kaleme alınmıştır. Mevlidin sonundaki dua bölümü de dörtlüklük halinde kaleme alınmıştır. Burada yirmi üç adet dörtlük bulunmaktadır.

Mevlidin başı: Okuyalım Mevlüdünü her zaman
Şâhımıza sırrımız olsun ayân
Hakka erer Mevlüdünü dinleyen
Hazreti Alinin Mevlüdüne gel

Mevlidin sonu: Şehîdi şühedâ ahdi hakkı-çün
Tagî, Nagî Ehlibeytin hakkıç-ün
Asker Mehdî Rasûl hakkı-çün

¹⁵ Abdülbaki Çetin, "Bilinmeyen Türkçe Bir Dehnâme", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. III, Sayı: 4 (Aralık 2006) ss. 91-92.

¹⁶ Bkz. İbrahim Arslanoğlu, *Şah İsmail Hatayî (Divan Dehnâme Nasihatnâme ve Anadolu Hatayileri)*, Der Yay., İstanbul 1992.

¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Mehmet Sarı, *Halk Aşığı ve Halk Ozanı Aşık Yoksul Derviş*, Afyonkarahisar Valiliği Yay., Afyonkarahisar 2010.

Sen Affeyle cümlemizi Allahım¹⁸

C. Câferî ve Mevlûd-i Haydaru'l-Kerrârî

Hız. Ali mevlidini konu alan beşinci eser, kataloglarda Câferî adlı bir şâire ait olarak gösterilen *Mevlûd-i Haydaru'l-Kerrâr* başlıklı eserdir. Açıkçası metinde eserin Câferî'ye aidiyetini gösteren herhangi bir işaret olmadığı gibi, Câferî'nin kimliği konusunda da kaynaklarımız yetersiz kalmaktadır. Fakat eserin başında *min Kelâm-ı Ca'ferî fî Mevlûdi'l-Haydaru'l-Kerrâr Kerrema'llâbu Vecbehu* şeklindeki tam başlık, eserin Câferî'ye aidiyetini göstermektedir. Eserin Câferî'ye ait olduğunu gösteren bir başka husus müstensih kayıdır. Zira manzûmenin sonundaki bu kayıta istinsah kaydı ve müstensihe ait olduğunu anladığımız üç beyit bulunmaktadır. Eserin istinsah kaydından müstensihin Hasan Hulûsi b. Muhammed İzzet Sarıyar el-Merzifonî olduğu ve istinsah işlemini 24 Safer 1361 / 12 Mart 1942 tarihinde tamamladığı anlaşılmaktadır. Müstensihe ait aşağıdaki beyitler de manzûmenin şâirinin Câferî olduğunu ifade etmektedir:

Ger dilersen bilesin Hak sırrını

Anlayasın zât-ı mutlak sırrını

Gel kelâmın Ca'ferînin gûş kıl

Âb u cüvân çeşmesinden nûş kıl

Tâ sana ire hayât-ı câvidân

Zinde olasın Hızr-veş bî-gümân

Eser Ankara Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 5702/2 numarada kayıtlıdır. Adı geçen Hz. Ali mevlidi, bu eserde ikinci eser olarak, 97^a-106^a varakları arasındadır. Eserin iç kapağında, birinci eserin Hz. Ali'nin hutbelerini ihtiva eden *Hutbetü'l-Beyân* adlı eserin şerhi olduğu şu ifadelerle açıklanmaktadır: “*Hâzâ'l-kitâbu Hutbetü'l-Beyân Hz. Aliyyü'l-Murtazâ Kerrema'llâbu Vecbe'nin ashâb ve ensârına âyet ve hadîs ile nasihatleridir*”. Yine konuya ilişkin aynı yerdeki bir başka açıklama: “*Kitâb-ı Enâniyyet-i Ali ya'ni Hz. Aliyyü'l-Murtazâ'nın yetmiş gecelik hutbesidir*” şeklindedir. Bu eserle ilgili verilen bir başka bilgi ise; Eserin Arapça ve Farsça'dan Muhammed b. Mirzâ b. İbrahim tarafından Türkçe'ye tercüme edildiğidir. 96^b'deki ferağ kaydında eserin tercüme ve şerhinin hicrî 1245/1830 yılında yapıldığı müstensihinin Merzifonun Emred köyünde öğretmenlik yapan

¹⁸ Geniş bilgi için bkz. İrfan Gökteş, “Günümüz Afyonkarahisar Aleviliğinde Mevlid: Şemseddin Kubat Örneği”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 8 (Kış 2002), Sayı: 24, s. 54.

Hasan Hulûsi b. Muhammed İzzet Sarıyar el-Merzifonî olduğu, istinsah işleminin 22 Safer 1361 / 11 mart 1942 yılında tamamlandığı ifade edilmektedir.

Câferî'nin *Mevlûd-i Haydarî'l-Kerrâr*'ı 97^a'da başlamaktadır. Kareli defter kağıdına rika hatıyla yazılan eser, İki yüz otuz beyitlik bir mesnevîdir. Aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Eserde zaman zaman vezin hatası bulunmakla birlikte şâirin aruz veznini başarılı bir şekilde kullandığı söylenebilir. Eser, oldukça yıpranmış bir haldedir ve bazı yerleri oldukça zor okunmaktadır. Eserin sonunda 105^b ile 106^a varaklarında, elif harfinden başlayıp y harfine kadar devam eden ve Allâh Teâlâ'nın esmâ-i hüsnâsını konu alan, hatta her mısraının ilk kelimesi bir ismi ifade eden ve baştaki harf ile başlayan mesnevî tarzında yazılmış otuz beyitlik bir manzûme bulunmaktadır. Bu manzûme "*ve lebhû fi't-tevhîd bi-tarîk-i burûf-ı tebeccî*" başlığını taşımaktadır.

Eserin iki kere numaralandığı bunlardan ilkinde her sayfaya numara verildiği, ikinci numaralandırmada ise daha doğru bir şekilde eserin sadece a yüzlerinin numaralandırıldığı görülmektedir.

Eserin muhtevasına gelince; Câferî, eseri belli bir kurgu içerisinde kaleme almıştır. Birtakım menkabevî ve efsanevî hususlar eserde bol bol kullanılmaktadır. Klasik tasnife uygun olarak besmele, tevhid ve na'tdan sonra, Câbir (ra), Hz. Peygamber'den Hz. Ali'nin nasıl yaratıldığını anlatmasını ister. Hz. Peygamber de bu soru üzerine başlar anlatmaya. Aslında Hz. Ali ile aynı sulbden geldiklerinden bahseder. Sonra da şöyle bir hadise anlatır. Ebû Tâlib – ki bilindiği üzere Hz. Ali'nin babasıdır – dağ başında bir mağarada yaşayan velî bir zât ile görüşür. Bu zât Ebû Tâlib'e kendisinin sulbünden 11 evladının olacağını bunların içerisinde en değerlisinin Hz. Ali olduğunu haber verdikten sonra dua eder. Cennetden içerisinde incir, üzüm ve nar olan bir tepsi gelir. Ebû Tâlib bunları yer. İşte Hz. Ali'nin dölü bu şekilde oluşur. Hz. Ali ana rahmine düşer. O gün gökler kararır, yeryüzünde birtakım değişiklikler meydana gelir. Mekke halkı bundan korkar ve Ebû Tâlib'den yardım isterler. Ebû Tâlib dua edince bu durum düzelir.

Bundan sonra eser, biraz daha aslına rücu ederek Fatıma binti Esed'in – ki Hz. Ali'nin annesidir – doğum yaklaşması üzerine Kâbe'ye gidişi ve çocuğu Kâbe'de doğurmak istemesi konusuna gelir. Fakat Kâbe'nin kapısı bağlıdır. Fâtıma'nın birçok dua ve niyazından sonra Kâbe'nin duvarı yarılr ve Fâtıma içeri girer. Fakat Kâbe ondan sonra üç gün boyunca kimsenin içeri girmesine izin vermez. Cuma günü doğum gerçekleşir. Dördüncü gün Ebû Tâlib içeri girebilir ve içeride Hz. Ali'nin secde etmekte olduğunu, içerisinde ise nurla dolu olduğunu görür. İçeride birkaç tane de hürî vardır ve Hz. Ali bu hurilerle konuşur. Daha sonra Ebû Tâlib ile konuşmaya başlar ve bu hurilerin Hz. Meryem, Hz. Mûsâ'nın annesi ve Hz. Havvâ olduğunu haber verir. Amcasının ise Hz. İsa olduğunu söylüyor. Sonra Hz. Ali'nin diğer hısım ve akrabaları oraya

geliyor ve Hz. Ali'nin Allah'ın kudreti ile yaratılmış bir çocuk olduğunu görüyorlar.

Tam burada Hz. Peygamber, Hz. Ali ile ilk karşılaşmalarından ve kendisi ile Hz. Ali arasında geçen konuşmadan da bahsetmektedir. Hz. Peygamber Hz. Ali'yi gözlerinden öpüyor ve birbirlerine övgü dolu sözler söylüyorlar. Örneğin Hz. Ali Hz. Peygamber'e yardımcı olmak üzere gönderildiğini söylüyor. Hz. Peygamber de bunun üzerine nasıl Hz. Mûsâ'ya Hz. Harun yardımcı gönderildiyse sen de bana öylece yardımcı gönderildin diyor. Ebû Tâlib bu durumu haber vermek üzere başta bahsi geçen o mağarada yaşayan zâta gidiyor. Hz. Ali'nin doğduğunu ve kendisine selam söylediğini haber veriyor. Bunun üzerine o zât Ebû Tâlib'e yüzümü ört diyor, Ebû Tâlib o zâtın yüzünü örtüyor ve o zât orada ruhunu teslim ediyor. O anda kapıda iki ejderha şeklinde yılan ortaya çıkıyor ve Ebû Tâlible konuşuyorlar. Kendilerinin o zâtın bekçileri olduğunu söylüyorlar. Ebû Tâlib bu durumdan memnun olarak oradan ayrılıyor.

Daha sonra tekrar ana konuya dönülüyor ve Hz. Ali'nin fil yılından otuz sene kadar geçtikten sonra Recep ayında doğduğu ifade ediliyor. Hz. Ali doğduğunda Hz. Peygamber'in 32 yaşında olduğu haber veriliyor. Hikayenin nakilcisi olan Câbir (ra) bir kez daha devreye giriyor ve Hz. Peygamber'e bir şey daha soruyor. Ebu Talib'in kafır olarak ölüp ölmediğini öğrenmek istiyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber de miracda gördüklerini anlatıyor. Orada Ebu Talib için bir nur görüyor. Allah Teala Hz. Peygamber'e Ebu Talib'in her ne kadar putperestlerle birlikte hareket etse de onun gizli Müslüman olduğunu söylüyor. Câferî burada sözü kendisi alıyor ve Ebû Tâlib'in soyundan 51 önemli kişinin geldiğini bunlardan 17'sinin enbiyadan 17'sinin evliyadan 17'sinin de din padişahı olduğunu söylüyor. Bunların içinden Hz. Peygamber çıkmıştır diyor. Hz. Peygamber'den sonra torunları Hasan ile Hüseyin, Hüseyin soyundan Zeynelabidin gelmiştir diyor. Daha sonra on iki imamdan bazılarını sayıyor. Bunlara tabi olmak gerek diyor. Dua cümleleri ile eserini bitiriyor.

Sonuç

Çalışmamız, ihmal edilmiş önemli bir konu olan Hz. Ali Mevlidleri üzerine yapılan ilk çalışmalardan biridir ve bu hususta bir tasnif mahiyeti taşır. Bu açıdan konuya bir başlangıç olarak değerlendirilebilir. Daha sonraki çalışmalarda, bulunacak yeni Hz. Ali mevlidleri ile konu daha da zenginleşecek ve böylece Hz. Ali mevlidleri hususu daha açık bir hale gelecektir. Bu durum, Türk milletinin Hz. Ali'ye verdiği değer ve ona bakış açısını yansıtmaması bakımından hem Sünnî hem de Alevî çevreler tarafından dikkatle takip edilmelidir. Araştırmalarımız sonucunda beş Hz. Ali Mevlidi elde edilmiş ve bunlar tanıtılmıştır. Câferî'nin kaleme aldığı *Mevlûd-i Haydaru'l-Kerrâr* adlı eseri üzerinde ise daha ayrıntılı durulmuştur. Konu üzerinde yapılacak yeni çalışmalar ve bulunacak yeni metinler bu hususun netleşmesini daha da mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Mehmet, "Prof. Dr. Hüseyin Mucib Mısıfı ve Vesiletü'n-necât'ın Arapça Tercümesi", *Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, Orhangazi Belediyesi Yay., Bursa 2007.
- Aksoy, Hasan, "Mevlid, Türk Edebiyatı", *DİA*, Ankara 2004, Cilt. XXIX.
- _____, "Mevlid" *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul 1986, Cilt. VI.
- _____, "Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık 2005, Cilt IX/2.
- _____, "Türk Edebiyatında Mevlidler", *Türkler*, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, XI, 758;
- _____, *Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Eserleri, Mevlidi (Tenkitli Metin)* MÜ. İlahiyat Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul 1983.
- Arslan, Mehmet, "Süleyman Celâleddin ve Üç Eseri: Sâkî-nâme, Mevlid-i Cenâb-ı Alî, Devir-nâme" *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, Güz 1997.
- Arslanoğlu, İbrahim, *Şah İsmail Hatayî (Divan Debnâme Nasihatnâme ve Anadolu Hatayîleri)*, Der Yay., İstanbul 1992.
- Aymutlu, Ahmed, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, MEB. Yay., İstanbul 1995.
- Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçtı), Bizim Büro Yay., Ankara 2000.
- Çağmar, M. Edip, *Edebî Açıdan Arapça Mevlidler*, Avrasya Yay., Ankara 2004.
- Çetin, Abdülbaki, "Bilinmeyen Türkçe Bir Dehnâme", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. III, Sayı: 4 (Aralık 2006).
- Göktaş, İrfan, "Günümüz Afyonkarahisar Aleviliğinde Mevlid: Şemseddin Kubat Örneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 8 (Kış 2002), Sayı: 24.
- Hacı Bektâş-ı Velî, *Makâlât*, (Alevî-Bektâşî Klasikleri II), (Haz. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2007.
- Hüseyin Vassâf, *Mevlid Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-necât'ı* (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçtı) Akçağ Yay., Ankara 1999.
- İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, (I-II), MEB Yay., İstanbul 1969.
- Kaplan, Mahmut, "Divan Şiirinde Hazret-i Muhammed", *Köprü*, Bahar 2001, Sayı: 74.

- Kavas, Ahmet, "Afrikada Mevlid Uygulamaları", *Diyanet İlmî Dergi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV) (Özel Sayı)*, Ankara 2000.
- Köksal, M. Fatih, *Mevlid-nâme*, TDV Yayınları, Ankara 2011.
- Mazıoğlu, Hasibe, "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler", *Türkojî Dergisi*, Ankara 1974, C. VI. Sayı: 1.
- Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (I-II), (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatcı), Bizim Büro Yay., Ankara 2001.
- Okiç, M. Tayyip, "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Tercemeleri", *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, Erzurum Aralık 1975.
- Özcan, Hüseyin, "Bektâşilikte Dört Kapı Kırk Makam", *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, (Günay Kut Armağanı III), Harvard University, USA Ağustos 2004, Vol. 28/1.
- Özel, Ahmet, "Mevlid", *DİA*, C. XXIX, Ankara 2004,
- Pekolcay, Necla *Türkçe Mevlid Metinleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Doktora Tezi), İstanbul 1950.
- Sarı, Mehmet, *Halk Âşığı ve Halk Oşamı Âşık Yoksul Derviş*, Afyonkarahisar Valiliği Yay., Afyonkarahisar 2010.
- Süleyman Celaleddin, *Mevlûd-i Cenâb-ı Ali Kerrema'llâhu Vecbe*, Muhammed Bey Matbaası, İstanbul 1358.
- Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, (Editör: Mustafa Kara-Bilal Kemikli) Orhangazi Belediyesi Yay., Bursa 2007.
- Süleyman Çelebi, *Mevlid (Vesiletü'n-necât)*, (Haz. Necla Pekolcay), Dergah Yay., İstanbul 1980.
- Süleyman Çelebi, *Mevlid [Vesilet-ün-Necât]*, (Haz. Faruk K. Timurtaş), MEB. Yay., İstanbul 1970.
- Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-necât Mevlid*, (Haz. Ahmed Ateş) TTK. Yay., Ankara 1954.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 1996.
- Şengün, Necdet, "Hz. Fâtıma Mevlidi ve Vesiletü'n-Necât ile Mukâyesesi" *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: XII/2, Sivas 2008.
- Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şabeseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Editör: Bilal Kemikli-Osman Çetin) TDV Yay., Ankara 2010.

D. Min Kelâm-ı Ca' ferî fi'l-Mevlûdi'l-Haydari'l-Kerrâr Kerrema'llâhu
Vecheh

97^a

Fazl-ı Bi'smi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm
Ol durur miftâh-ı kâmil ey ḥakîm

Birdür ol bî-mişl ü mânend ü veled
Vaşf-ı zât-ı pâki Allâhü's-Şamed

Ol kim anuñ vâlid ü mevlûdi yok
Andan özge kimseniñ ma'bûdı yok

Kıldı bizi ten dönüp cân eyledi
Cân-ı ḥil'at 'ilm ü 'irfân eyledi

Hem bize gösterdi ol râh-ı necât
Arada koymadı hergiz müşkilât

Reh-nümâ virdi bize ol Muştafa
Hâdî-i dîn şâfi'-i rûz-ı cezâ

Müktedâmızdır emirü'l-mü'minîn
Ol vaşıyy-i nefsi-ḥatmi'l-mürselîn

Ba' dehü on bir imâmı reh-nümâ
Virdi ol Hâdî bizim-çün pişvâ

Ger dilerseñ kim ola işiñ temiz
Gel berü aç cân kulağın ey 'azîz

97^b

Diñle gel mevlûd-i Ḥaydardan ḥaber
Tâ göresiñ kudret-i Ḥaḫdan eşer

Bu rivâyet oldı Câbirden 'ayân
Böyle buyurdu kim ey cân ol zamân

Ol Ḥabîba'llâh Rasûl-i zü'l-Celâl
Ḥazretinden eyledim bir gün suâl

Kim baña mevlûd-i Ḥaydardan
ḥaber

Vir didim ey şâh-ı dîn ḥayru'l-beşer

Didi benden soñra ol mişl-i Mesîḥ
Nice toğdı eyleyem anı şariḥ

Âdem-i ḥâkîden öğrenüp ey yâr
Bil 'aded beşyüz ü şad hem şad
hezâr

Bil ki şun'ından yaratdı bir nûr
Ol Kerim ü ol Raḥîm ü ol Ğafur

Ol benüm nûrum u hem nûr-ı 'Ali
Andan oldı her nebî vü her velî

Âdeme ḥil'at çü yüzde kaldı ḥâk
Nûrımız çün oldı cây ol şulb-i pâk

Yalnız ol şulbden ey yâr-ı 'azîz
Yerimiz oldı çün ervâḥ-ı temiz

Tâ ki andan şulb-i 'Abdi'l-Muttalib
Oldı ol nûr-ı muḫaddes munḫalib

Oldı andan soñra ol nûr-ı velî
İki şaḫ biri benim biri 'Ali

Oldı 'Abdu'llâha birisi naşîb
Anuñ ismine dimişdür Ḥaḫ Ḥabîb

Biri Ebü Tâlibden oldı âşikâr
Şâhib-i lâ-seyfe illâ zü'l-fiḫâr

98^a

Oldı 'Abdu'llâhdan ol nûr Âmine
Ḥâtünüñ raḥmine oldur mü'mine

Çün toköz ay geçmedin oldum 98 ^b ‘ayān	
Oldı mevlüdümle rüşen bu cihān	Didi zāhir ola çün ol nīk ü nām Diyesiñ müjde saña virdi selām
Andan soñra Ebū Ṭalibden ‘Ali Anası rahmine düşdi ol velī	Hem dönüp di ki şahādet eyledi Zāt-ı Haqqı bir diyüben söyledi
Var idi bir evliyā-yı rüzigār Gice gündüz ‘ibādetde ey yār	Bende-i hāş-ı Rasūl-i Muştafa Pişvā-yı şem‘-i cem‘-i enbiyā
Müddet-i ‘ömri şad u heşt u sāl Zıkr ü fikr idi dün ü gün Zü’l-Celāl	Sen vaşisiñ aña hem kāmim-makām İns ü cinne cümle maḥlūka imām
Cümlesinden ‘ömrinüñ ol pāk-dīn Diler-idi Haqdan ol ehl-i yaqīn	Ola senden soñra ey şāh-ı Hudā On bir evlāduñ bi-küll-i reh-nümā
Tā ki aña eylese ‘arz ol Hudā Bir velī kim ola Haqdan pişvā	Didi Ebū Ṭalib ey merdüm hemīn İsterem senden nişān yevm-i yaqīn
Ol velīnün bir gün ey aşl-ı hüner Yanına vardı Ebū Ṭalib meger	Didi ey cān her ne isterseñ ‘ayān Eyleyem fazlıyla Allāhın hemān
Gördi ‘ābid eyledi ta‘zīm aña Şükr idüp Allāha hem tekrīm aña	Didi cennetden getir baña ta‘ām Tā nesli olam ey merd-i tamām
Didi ol ‘ābid ki ey māh-ı cihān Kāndan olursuñ baña eyle ‘ayān	Oldı meşgūl çün du‘āya ol kibār Gör ne kıldı kudret-i Perverdigār
Didi emhāmeden ey pīr-i bī-ḥilāf Hep neseb oldı baña ‘Abdü’l-menāf	Bir ṭabaq incir ü engür ü enār Oldı gāibden hemān-dem āşikār
Kangımızdansıñ eyle gel āşikār Dir beni Hāşimdenem ey yār-ı gār	Oldı şād ol dem anı görüp hemān Yidi ol ni‘metleri oldı revān
Çün beni Hāşim diyince ol ‘azīz Ṭurdı anuñ ayağına düşdi tīz	Yidi çün cennet ta‘āmın ol velī Oldı andan nuḫfe-i pāk-ı ‘Ali
Didi minnet ki Haqqa ey hoş-nihād Kim baña işte bu kez virdi murād	Oldı andan çün helāl yerle bir Andan ana rahmine bedr-i münīr

Çün ana rahmine düşdi ey yār
Oldı yerler heybetinden bî-ķarār

99^a

Yeryüzüne düşdi cümle zelzele
Mekke şehri içre oldı ğulgule

Ser-nigün oldı Kureysiñ yenleri
Kıldılar cümle fiġān ey dīn eri

Mekkedden cümlesi çıkup gitdiler
Şanki zāhir oldı maşşer gördiler

Cümlesi bir araya cem^c oldılar
Ol Ebū Tālib ķatına geldiler

Didiler ey merd-i ^cākıl-i kārđān
Sañadur aħvālimiz cümle ^cayān

Yok bize ārām bu ħūmı yemeden
Di nedür bunuñ devāsı imdi sen

Didi Ebū Tālib uş emr-i bedīd
Eyledi ol Ħālik-i ^carşu'l-mecīd

Kıldı zāhir bir velīsin ol Ħudā
Ol durur sulţān-ı cümle enbiyā

Ol vaşıyy-i nefsi peygamber ola
Nāşır-ı dīn sākī-i kevşer ola

Aña ĩmān getirirseñiz ^cayān
Bu şadāretten yürürseñiz amān

Didiler cümlesi ey aşl-ı uşul
Kıldık iķrār biz aña itdik ķabūl

Dile Ħaķdan ki bu āfet ref^c ola
Bārı şimdi üstümüzden ref^c ola

Döndi Ka^c beden yaña ol pāk bāz
Yüz yere ķoydı vü ķıldı çok niyāz

Bir zamān ki ser-i elfāz-ı ġarīb
Bir faşīġ elfāz u bir ķavl-i ^cacīb

99^b

Diñle imdi ki kılam şerġ u edā
Kışşa-i mevlūd-i şāh-ı evliyā

Anası ol Fāţıma bint-i Esed
Ħāmile oldı yaķın geldi ^caded

Dün ü ġün ķarında iken Murtażā
İder idi Ħaķķa tesbīġ ü du^c ā

Çün velādet zaġmeti itdi zūhūr
Didi Ebū Tālibe ġün yüzlü ħūr

Dir Ebu Tālib aña kim sen baña
Ger icāzet viresiñ varam saña

Fāţıma didi belī olur revā
Turdı yerinden ġün ol ehl-i vefā

İrdi hātifden āvāz ol dem hemīn
Kim işitgil ħāzır olġıl ey emīn

Toġdıġı demde anadan ol velī
Degmesün dir aña hiç nā-pāk eli

Fāţıma didi kim ey ħayru'l-enām
Girdim ben cānib-i Beytū'l-ħarām

Tā ki ola baña ol Perverdigār
Lūţf u iġşāndan āsān kıla ķār

Didi böyle sür^c atle ķoydı ķadem
Ka^c beye irdi ne ķıldı diñle hem

Gördi kapu bağı ol ümm-i velî
Hoş senâ-i Hakk'a deprendi dili

Didi ey Perverdigâr-ı bî-bedel
Sensiñ ol sensiñ âhîr ü sen ezel

Enbiyâ hakk-ıçün ey zât-ı kadîm
Hem Kerîmsiñ hem Raĥîmsiñ hem
Muķîm

100^a

Hakk-ı cümle enbiyâ vü mürselîn
Hâdî-i cümle cihân şâh-ı güzîn

Ol velîniñ hakkı için kim 'ayân
Hakkdur mü'minlere aña imân

Daĥi 'abdem hakk-ıçün kim ey Celîl
Kim anuñ ismidür İbrâhîm Hâlîl

Dir ki âsân eyle bu derdi baña
Kim sañadur ilticâm öñden şoña

Baña Beytu'llâh içre eyle râh
Kim kamu düşmüşlere sensiñ penâh

Fâtîmâdan çün niyâz oldu 'ayân
Oldı şak dîvâr-ı Ka'be ol zamân

Çünki girdi Ka'be ol muhterem
Perde oldu yine dîvâr-ı harem

Cedd ü cehd itdiler oldem bî-hisâb
Olmadı mümkün kim ola fetĥ-i bâb

Bildiler yaķın kim ol Perverdigâr
Halka ol mevlüdi kılmaz âşikâr

Tâ ola halkuñ gözinden ol nihân
Anuñ için kapu açılmaz 'ayân

Bunlara gösterdi kudret ol Celîl
Üç gün açılmadı kapu şöyle bil

Oldı cum'a geçdi hükm-i İlâh
Tâ ire cum'a günü mevlüd-i şâh

Oldı nürânî be-gâyet âsumân
Gice gündüz gibi rüşen ol zamân

Ehli gele cümle hayrân kaldılar
Kudret-i Hakkdur çün anı bildiler

100^b

Ol giceyi Tâlib ihyâ eyledi
Halka ol mu'inden ol dem söyledi

Nâşırı dînuñ olur uş âşikâr
Kim anuñ ile bulur 'âlem qarâr

Ol vaşiy-i nefsi hatmi'l-mürselîn
Ol veliy-i hâş-ı Rabbü'l-'âlemîn

Ol kim olur kâşif-i 'ilm-i İlâh
Leşker-i İslâma hem ser-dâr u şâh

Ol Muhammed ki peygamber-ĥişâl
Şâh-ı dîndür kâli' -i küfr ü zalâl

Ol ki mü'minler iderler nür-'ayîn
Şâh-ı dîn ser-çeşme-i hakk'a'l-yaķîn

İrişür mü'minlere andan necât
Tîĥiniñ öñünde hâlik müşrikât

Çün kim ol şâh-ı velâyet bî-ĥicâb
Şubĥ-dem yüz gösterir çün âfitâb

Nürî ile bu cihân rüşen ola
Yeryüzi cennet gibi gülşen ola

Diñle imdi gel eyā ehl-i ħired
Şerĥ-i ħāl-i Fātıma bint-i Esed

İrdi çün dördünci gün ey ser-firāz
Girdi Ebū Tālīb idüp Ħaĥqa niyāz

Gördi Ħaydar toĥmuş u itmiş sücüd
Bir faşih elfāz ile eyler vürüd

Fātıma birle oĥurmuş dem virür
Ka'beniñ içi toĥtolu nür virür

Geydigi toñları estebraĥ ĥarir
Ėoĥusundan utanır müşg ü ' abir

Başını ĥaldırdı ol dem Murtażā
Ol imām-i emn-i dīn nūr-ı Ħudā

Eşhedü enlā-ilāhe ol şāh-ı dīn
Didi hem *illa'llāh* emir-i güzün

Muştafā vü müctebādır hem Rasül
Ėāđi-i dīn şāhib-i redd ü ĥabül

Ben vaşiy ü nāib-i peygamberem
Ħuccet-i Ħaĥ ĥalka cümle rehberem

Nitekim ol oldı şāh-ı enbiyā
Hem benem sultān-ı cümle evliyā

Baña dirler Murtażā vü Müctebā
Baña dirler ĥayr-ı āl-i Muştafā

Şāh-ı merdān şafder-i meydān
benim
Şir-i Yezdān ĥudret-i Sübhān benüm

Dīn ü imān bulıser benden kemāl
Küfr ü şirke irisir benden zevāl

Böyle buyurdı Ebū Tālīb ki ben
Gördüm anı çün tamām itdi süĥan

Döndi ol ĥürilerin birisine
Eyledi birĥaç suāl Ħaydar yine

Nicedir 'ammim benim virgil ĥaber
Ey güneş şüretlü ĥātün ĥüb-ser

Didi 'ammiñ ni' met ü nāz u na' im
İçre ĥoş 'ālemeddir bil ey ĥakim

Bunu böyle bil ki ey şāh-ı kirām
Saña 'ammiñden getirdim ben selām

Didi atamdan şorarım bir suāl
Vir cevāb ey ĥüsn-ile şāhib-cemāl

101^a

Didi atañ cennet içredir muĥim
Geldi Ħaĥdan aña ĥoĥ ' izn-i ' aẓim

Ebū Tālīb dir çün işitdim ĥaber
Didim atañ benim ey cān-ı peder

Döndi bir kerre baña virdi selām
Merĥabā didim eyā şāh-ı kirām

Didi Ħaĥ dirsün velākın ibtidā
Hem saña vü hem baña oldı ata

Çün Ebū Tālīb bu sözi diñledi
Ħaĥ buyurursuñ diyüben söyledi

Didi Ebū Tālīb aña ey emin
Kim dürür 'ammiñ baña eyle yaĥin

Didi İsadır baña 'am ey peder
Ol ki Meryem ĥātüna oldı püser

Didi Ebū Tālīb ki bu ĥüriler
Kim dürür ĥandan gelirler ey püser

Ḥazret-i Ḥaḫ şāha ilhām eyledi
Tā feşāhat birle bir bir söyledi

Didi Meryem anadır anıñ biri
Biri Mūsā anası ey din eri

Biri Ḥavvādır anıñ bilgil 'ayān
Saña ma'lūm olsun ey 'izzetlü cān

Didi Süleymān kim Muḥammed
Muştafā
Çün beni gördi 'Aliyyü'l-Murtażā

Açmamışdı mübārek gözini
Daḫi görmemişdi gayrıñ yüzini

Çün gözin açdı baña kıldı nazar
Dir selām Allāh eyā ḫayra'l-beşer

102^a

Hem şahādet kıldı Ḥaḫkıñ zātına
Ol biriñ birliginiñ ityānına

Didi Ḥaḫ birdir aña benim güvāh
Sen Rasūlsüñ bende-i ḫāş-ı İlāh

Seyyid-i kevneyn ü sulṭān-ı rusül
Pişvā-yı ḫaḫ ḫādī-i sübül

Ben Ḥaḫkıñ ḫükmiyleyim saña vaşī
'Asker-i İslāma nāşır yā nebī

Oldı andan soñra ey şāh tamām
On bir evlād-ı muṭaḫhar yā imām

Muştafā dir diñledim çün sözlerin
Elime aldım u öpdüm gözlerin

Didim ey şun' -ı Ḥudā-i Zü'l-Celāl
Ey mübārek maḫdem-i şāhib-kemāl

Gerçi Mūsāya Ḥudāvend-i qarır
Kıldı Hārūnı birāder hem vezir

Sen baña dünyā vü uḫrā yā aḫī
Hem vezirsüñ hem birāder hem vaşī

Ḥāk-pāyın ehl-i İslām tācıdır
Münkiriñ ḫālik muḫibbiñ nācıdır

Ḥaḫ seni kıldı emirü'l-mü'min
Hem saña didi imāmü'l-müttaḫin

Ol kim idinince seni muḫtedā
Ola düzaḫ içre cāvid aña cā

El gezdim (?) u du'ālar eyledim
Ve āl min vālā' diyüben söyledim

Ya' ni her kim oldı buña dost dār
Sen daḫi luṭfuñla anı dost dār

102^b

Her kim tutarsa bunuñla buḫz u kīn
Ol durur a' dā-i Rabbi'l-'ālemīn

Oldı ol dem içre Şāni' den nidā
İsmi anıñ ey Muḥammed Muştafā

Sen Muḥammedsiñ anıñ ismi 'Ali
Sen ḫabıbsiñ benim oldur velī

Rabbu'l-a' lādan eyā şāh-ı güzīn
İştikāk itdim anıñ ismin metīn

Andadır taḫviyet-i İslām-ı dīn
Ol durur metā' -ı şirk ü kibr ü kīn

Ol kıla lāt u menāti ser-nigün
Anları Ka'be içinde ser-nigün

Ka' be şamı üzerinde ser-firâz
Âşikâre eyleye bang-ı namâz

Ol ola şâh-ı emîrî'l-mü'minîn
Ol ola sultân-ı cümle ins ü cin

Ol ola ser-dâr-ı hem rûz-ı gâzâ
Ol ola Kerrâr-ı hem yevm-i vağâ

Cümle-i bî-şübhe gâlib ol durur
Maẓhar-ı küll-i 'acâib ol durur

Ol durur hem cümle hâll-i müşkilât
Hem penâh-ı mü'minîn ü mü'minât

Maḥlûkâta ol durur ümîd ü bîm
Hem ol dur şâh-ı şîrâtı'l-müstakîm

Ol durur hem 'arşa-i rûz-ı şumâr
Sâki-i kevşer kâşim-i ḥuld ü nâr

Her kim olur ise anıñ düşmeni
Oldı cāvîd nâr içinde meskeni

103^a

Hâl-i mevlüd-i 'Ali şâh-ı Arab
Cum'a vü üç gün idi mâh-ı Receb

Gelmesinden Ka' beye aşḥâb-ı fil
Hem otuz yıl geçmemişdi böyle bil

Ṭoğdığı-çün Ka' bede şâhib-vücüd
Ol baña vâcib oldı kılmak sücüd

Otuz iki yaşda idi ol nebî
Kim anadan zâhir oldı ol velî

Didi Aḥmed kim 'Ali ba' de'l-keḷâm
Oldığundan şofra bu sözler tamâm

Döndi Ebü Ṭalibe dir ey peder
'İlm ü dâniş içre sensiñ rehber

Yürü merdümden yaña olğıl revân
Çün varasıñ ṭapusına ol zamân

Ḳıl beşâret bizden aña ol hümâm
Şöyle virdi saña di gel çok selâm

Olmışıdı merdüme irüp ecel
Şâh ana rahmine düşdiğı maḥal

Çünki gâra irdi Bū Ṭalib hemân
Gâr içine girdi ol dem ey cüvân

Geldi merdüm ḳatına ol nâresin
Yatmış uyurdu merdüm şanasın

Çün selâm itdi ol şâh-ı revân
Virdi luṭfindan Ḥaḳ ol dem aña cân

Didi beşâret Bū Ṭalib yâ kibâr
Ol velî kim didiñ oldı âşikâr

Anadan ṭoğdı emîrî'l-mü'minîn
Ol imâm u evvelîn ü âḫirîn

103^b

Ol veliyyu'llâh saña virdi selâm
Şordı seniñ ḫâliñi dir yâ kirâm

Çün işitdi merdüm anı oldı şād
Ḥaḳḳa secde eyledi ey hoş-nihād

Yüzümi ört diyü aña söyledi
Ḥaḳḳa ol dem cāmı teslîm eyledi

Yüzünü örtdi vü çün döndi hemân
Ol dönünce dile geldi ol yılân

Viridi ikisi bile aña selâm
Hoş selâm aldı vü kıldı ihtirâm

Ol gıce ki benî Hay müste'iyân
Eyledi mi'râca da'vet ol zamân

Ol iki ejdere kıldı ol suâl
Ne yerdensiñiz nedür bu hasb-i hâl

Çün göründi baña ol 'arş-ı mecîd
Oldı dört nür 'arş ayağında bedîd

Yoğ idiñiz bunda kıandan geldiñiz
Bu arada nice sâkin oldıñiz

Ben niyâz itdim Hakk'a ki yâ Şekür
Baña bildir ki nedür bu dört nür

Böyle virdiler Ebü Tâlibe cevâb
Kim işit va'llâhu a'lem bi's-savâb

İrdi ol dem hazret-i Hakk'dan nidâ
Öyle bil ki yâ Muhammed Muştafâ

Yoğ idik var itdi ol Perverdigâr
Kudretinden bizi bil ey şâh-süvâr

Birisi 'Abdü'l-Muhtalib nürüdür
Hem ikisi Ebu Tâlib nürüdür

Kıldı bize emr-i Hakk ol dem tamâm
Tâ olavuz merdüm için pâsbân

Ol üçüncü bil ki 'Abdu'llâhuñ ol
Nürüdür ol kim atañdır yâ Rasûl

Rüz u haşr olunca ey dîn serveri
Bekleriz biz bunu tâ div ü peri

Bil ki Hamza nürüdür dördüncüsün
Ol ki 'ammiñdir eyâ şâh-ı güzîn

Kimse buña bir zarar irgörmeye
Bizden evvel kimse anı görmeye

Yine didim yâ İlâhî kim bular
Bu merâyetleri kande buldılar

Bu haberden Ebü Tâlib hem yine
Şâd u hürrem geldi ol dem evine

Böyle idince nidâ ol Gird-gâr
Yine didi baña anlar âşikâr

Diñle bundan şoñra ey yâr-ı güzîn
Câbir itdi bu rivâyâtı yaqîn

Put perestlerle yürürlerdi nihân
Dîn-i riyâ cümle anlar bi-gümân

104^a

Dinlerin kılmazlar idi âşikâr
Put perest kâfir ile hergiz bular

Didi itdim Muştafâdan bir suâl
Kim bunu dir böyle bu kavm-i zalâl

104^b

Küfr-ile oldı Bū Tâlib dir kamu
Ol emîr-i hûb-şüret hûb-rū

Geldiler mü'min cihân içre nihân
Yine imân ile oldılar nihân

Didi peygamber ki Cebrâil emîn
Bunu yekrek bilür ey ehl-i yaqîn

Anıñ çün bu mertebeyi buldılar
Hakk-perestân u hakk'u'l-hak oldılar

Bunlara her kim dir ise nā-sezā
Ol cehennemde bulisersdir cezā

Nice Müslümān diyesiñ anlara
Kim diye cehl-ile kāfir bunlara

Sen revā nice görürsiñ kim Hudā
Kıla kāfir şulbini bil her anā

Ṭayyib için ṭayyib ol Perverdigār
Tā ki yaratmışdır ey cān āşikār

Sen naşihatlarla tutup girdigin
Dirsiñ ehl-i küfr idi bunlar yaqın

Hātıme irince ol demde nesīb
Oldı elli bir atayı şekk ü reyḅ

On yedisi enbiyā idi güzīn
On yedisi evliyā-yı ehl-i dīn

On yedisi pādişāh-ı pāk-dīn
Dīn olurdu bunlara rāh-ı yaqın

Pāk geldiler kamu bu ‘āleme
Rūz-ı Ādemden irince hātıme

Çün Muḥammed oldu şāh-ı enbiyā
Hem ‘Ali ser-dār-ı cümle evliyā

Hem vaşıyy-i Muştafā vü hem imām
Muḫtedā-yı her dü-‘ālem ve’s-selām

Seyyid-i şāyān olupdur ahseneyn
Şāh-zādlar ol Ḥasan ile Ḥüseyn

105^a

Fātıma sıbtayn-ı Zeyne’l-‘Ābidīn
Bil bulardır server-i ehl-i yaqın

Bāfir ü şārif imām-ı reh-nümā
İns ü cinne hem bulardur pişvā

Ba‘ dehū Kāzım Rızā vü hem Teḳād
Nā-murādlar buldı bunlardan murād

Hem Taḳī vü hem Naḳī vü ‘askerī
şāhib-zamān
Ya‘ ni Mehdi pādişāh-ı ins ü cān

Oldı anda ḫatm eimme ey velī
Kimseniñ anlara irmez menzili

Mü‘min oldur ki olardan ura dem
Sen bulardan ğayrıyı şayġil ‘ādem

Her kim olmazsa bunlarıñ tābi‘i
Ger Ḥanefīdir gerekse Şāfi‘i

Ya megerse ḫayliye mālīk ola
Ol necāta irmeye hālīk ola

Yā ilāhī sen bizi mü‘minleriñ
Kılma ayrı zümresinden anlarıñ

Ol gün anda gelecek küllü inās
Da‘ vet imāmlu imāmı bir ḫaş

Yā ilāhī cümle ḫaḳḳ-ı aşfiyā
Āl-i Aḫmedden bizi kıla Hudā

Ger bulam dirseñ cehennemden
necāt

Ehl-i beyte cān u dilden kıl şalāt